

Volt egyszer egy Balázs János Kör

Tényleg voltam Vénusz. Csak nem farmerban. Bár a minap elárvereztek egy 125 éves darabot, de az nem az enyém volt. Arról csak álmodoztam akkor, hogy milyen más volnék abban. Az volna az igazi.

De egy drapp kordnadrágban és egy agyonhordott kámzsás pulóverben – nem álltam, ültem, hanem feküdtem modellt. Nem vászonra festettek, csak csomagolópapírra rajzoltak szénnel, azaz végképp nem a halhatatlanságnak, hanem a pillanatnak készült a kép. Mindez boldogult kamasz koromban történt.

Egy belvárosi hátsó udvarban, a kaposvári Ady Endre utca 3. sz. alatt (a régi Korona utcában) működött a Balázs János Képzőművészeti Kör, ahol szellemi serdülésem legkedvesebb is legfontosabb éveit töltöttem. Egyszer festőművész mesterünk lefestett – fehér galléros, kék iskolaköpenyben. Miben másban tudnál még jönni? – kérdezte tapintatosan. Matrózban – mondtam lelkesen. Jó lesz az iskolaköpenyben is – mondta.

Ebbe a történetbe lehetetlen csak úgy belevágni. Mint minden tisztességes történetnek, van eleje, közepe vége. Legyen is, mert olyan nagy nevek fordulnak meg benne, mint Giorgione és Tiziano. Szóba kerülhet Manet. Sőt Rippl-Rónai, Bernáth Aurél és Balázs János, bár az utóbbiról nem kötelező tudni, ki volt, de ő sem volt akárki. Csak túl keveset élt. A történet helyszíne mindenkire jobban illene, mint hozzájuk (Rippl-Rónai Róma-villájához egy parányit sem).

De a művészethez volt köze a helynek, a párizsi padlásszobák művésztanyái is ilyenek lehettek. A külső szobában álltak seregestől a lócák, középen valami a modellnek. A padló kirívóan megviselt volt. A sarokban egy asztalon a rajzolnivaló: gipszfigurák (fülek, orrok, száj), koponyák (nevük is volt, alighanem az egyiket Mancinak hívtuk), gipszfejek (Hermész, Voltaire, Diderot). A belső szobában két pricc volt. Don Zsoce és Don Pedro (már művésznevet is csináltak maguknak) ott aludtak, s vacsorájuk nemesleg „csendéletek” voltak. Később „befutottak”.

Éveken át heti két délutánt töltöttünk ott. A szakkört 1950-ben alapította Z. Soós István festőművész, aki pátriárkai kort élt. 1953-ban ebből lett a Balázs János Képzőművészeti Kör, ahol Gerő Kázmér és Ruisz György voltak felejthetetlen mestereink. A kicsiké Kazi bácsi, hétfőn és csütörtökön, a nagyobbaké és a felnőtteké, kedden és pénteken Ruisz mester. Őt már nem bácsiztuk, minket meg mind a ketten mesternek és mesternőnek neveztek.

A felnőttek között ismert festőművészek is voltak: A Székely Bertalan-díjas Molnár József (akit mindenki Cinóbernek, Cininek becézett), Lóránt János Demeter, akiből majd Erdemes Művész, Munkácsy-díjas, Rippl-Rónai-díjas lett (de sose tudtuk, hogy Demeter). A Csiky Gergely Színház díszlettervezője, Wegenast Róbert és utóda, az akkor huszonegyes Gáspár András, aki a Kör legkedveltebb figurája volt. Valójában mindannyian részt vettek a nevelésünkben. Ki így, ki úgy. A „nicht vor dem Kind”-elve nem érvényesült. (Egyszer otthon a lexikonban azt silabizáltam, mi az a delírium tremens. Ahogy rajzolgattam, fél füllel hallottam róla. Ebben halok

meg, mondta valaki. Elkezdtem féltetni, és eszembe jutott ez a mondat, amikor húsz év múlva, az ötvenes éveiben temettük.) Wegenast Róbert azt mondta egyszer: Rajzolni úgyis lehet, ha zenét hallgat az ember. És meghallgattuk Sztravinszkijtől *A tavaszi áldozatot*. Ha írok, csaknem mindig zene van a háttérben. Akkor kezdődött.

Keresgélem az emlékeimet, először az ódon kapualjban, a régi udvaron. Ott áll a garázs, nem lett fiatalabb, de ma is jó lenne arra, hogy a perspektívát gyakorolják rajta. A rozoga lépcső majdnem a régi, de a ház falát fehérre festették a földszinten az ablakok magasságáig. Rondán ragyog a fehér. Ez eddig a miénk, mondja túl hangosan a Gold Consulting Szolgáltató Szövetkezet, a Jóisten tudja, mit csinálnak, de a nevük „arany”.

Képzletben belépek a házba. Elkezd peregni bennem egy régi „film”. Portré készül. A modell Endrődi tanár úr a Táncsics Gimnáziumból. Hatalmas orrával nem tudtam betelni. Kész Cyrano. A többiekkel együtt tudtuk, őt nem lehet elrontani. A legkedvesebb portré-modell a számomra mégiscsak Gömőry Adél barátnőm volt, aki jól rajzolt, de jobb volt őt rajzolni. Maga volt a megragadható búbáj, 31 évet élt. Amióta meghalt, kincsként őrizgetem a róla készült ceruzarajzot. Csak nekem kincs.

Hatan voltunk akkor kamasz lányok a Körben. Három közülük időnap előtt meghalt. Czipri Éva fiatalon öngyilkos lett. Költőként Weöres Sándor mutatta be. Hajdú Erzszi (Simon Dénesné) kislányával és férjével autóbaleset áldozata lett. És hát Adél (Sámson Lászlóné), akit Gerő mester csak Lédának hívott. Mindannyian gyerekeket hagytak árván. Hajdú Erzszi négyet, pedig egy már előtte halt, egy meg vele együtt. A fiatalok halála mindig megrendítő.

Balázs János sorsában is ez ragadott meg bennünket. Milyen korán meghalt, mondogattuk. 23 se volt. De azt is tudtuk, hogy tehetséges festőnek számított már akkor. Fel is háborodtunk meg vihogtunk is, amikor valaki Balázs János elvtársat kereste a Körben.

Balázs János 1904-ben született Magyaregresen, 1927-ben halt meg Kaposváron. Rippl-Rónai figyelt rá, korrigálta a rajzait, megfordulhatott nála már tizenévesen a Róma-villában. Hitt a tehetségében Bernáth Aurél is. 1923-ban, a 19 éves fiúnak kiállítása volt a Turul Szállóban. Többen is támogatták. Néhány hónapig Glatz Oszkár tanítványa volt, és rövid ideig Csók István mellett is festegetett. Támogatták, egyengették úját, de hát egyengette azt a tüdőbaj is. Martyn Ferenc és Bernáth Aurél írtak nekrológot az ifjú festő haláláról.

Csak Horváth János Milán kutatásai, azaz 1996 óta tudunk többet róla. Mindössze néhány ténnyel egészítem ki az előbbieket.

Zsellérek gyereke volt. Kaposváron az Arany János utca 11-ben lakott, amit lebontottak évtizedekkel ezelőtt. A szegények utcája volt, szármalmas kicsi házakkal. A Petőfi Iskolába járt, ami évek óta nincs már. De a „Haza kis polgárainak” címzett iskola falára, a nagytemplom mellé még kerülhetne emléktábla. És vagy kétszáz képe előkerülhetne még, a Rippl-Rónai Múzeum tizenháromat őriz. Egyet kamaszkorom óta ismerem. Gömőry Adéléknál láttam. Emlékeim szerint a *Tájkép nyírfákkal* volt.

Akkor még nem tudtam, hogy Adél édesapja volt a festő legjobb barátja. 18 éves volt az említett kép festője. Megbámultam a színeket, a fényeket, az árnyékokat.

És hogy lettem Vénusz? Fantasztikus farsangjaink voltak. Egy ilyen alkalomra „örökítettek meg” Vénuszként. Az értelmi szerző alighanem Gáspár Bandi volt, de csapatmunkában készült az alkotás. A mozdulat három képre is hasonlított: Giorgione *Alvó Vénuszára*, Tizianótól az *Urbinoi Vénuszra* és Manet *Olympiájára*. Hogy melyikre a leginkább?

Kezem elzsibbadt a fejem alatt, tehát Giorgone Vénusza voltam. De hát végül is ezt a képet Tiziano fejezte be. Az övén van még egy kiskutya és két szolgáló tesz-vesz a háttérben. Ezzel már nem vesződtek a fiúk. Azzal annál inkább, hogy álmomban is csináljak ezt vagy azt. Sőt, ha lehet, egyszerre több mindent. Az egyik lábam írógépet vert. A másik lábam mögül kivillant a varrógép. Erotikus zónára mutató, szemérmetlen kezem zongorabillentyűkön játszott. De valami hiányzik, az urbinói Vénusz és Olympia kezébe még egy főzőkanál is elfért volna. Az alvó Vénuszéba nem.

Mint egy jóslat, olyan volt ez a kép. Sok minden, amit mások munkának neveznek, az élet játéka nekem. De esküszöm, szeretek főzni, befőzni. Nem szenvedhetem a kékharisnyákat, már Ady sem szerette őket. A főzőkanál az én Vénuszom kezéből tényleg hiányzik.

Ezio ANICHINI (1886–1948)